

Een teruggekeerde migrant in Boulgou voor zijn lege belwinkel.

‘Als ik terugkijk op mijn reis is het allemaal verloren tijd’

Sinds de berichtgeving over martelingen en slavenhandel van migranten in Libië staan terugkeerprogramma's boven aan de internationale migratieagenda. Maar eenmaal thuis, overwegen veel migranten opnieuw te vertrekken.

Tekst en fotografie: Sarah Haaij en Saskia Houttuin

Boussouma – Een opengeklapte, houten doos met aspirine, keel-snoepjes en malariatabletten die over de datum zijn: sinds Youssof Gouem (30) is teruggekeerd uit Libië verdient hij zijn geld weer op de markt van Boussouma, zijn thuisdorp in Burkina Faso. Vijf lange jaren bracht Youssof door in de Zuid-Libische woestijnstad Sabha, waar

veel illegale migranten op weg naar Europa stranden. ‘Elke dag ging ik op zoek naar klussen. Soms vond ik wat. Maar alleen als ik geluk had, kreeg ik ook betaald.’

De Libische politie zit de migranten uit Afrikaanse buurlanden continu op de hielen. Youssof zegt elke maand wel een keer in elkaar te zijn geslagen. Als

hij pech had, werd hij zelfs even vastgezet. ‘Het geld dat ik verdiende met rotbaantjes was ik al snel weer kwijt om mezelf vrij te kopen van de politie. Ik had daar geen leven.’

Dus toen Youssof een oproep van de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) onder ogen kreeg om met Europees geld terug te vliegen naar Burkina Faso, schreef hij zich direct in. Twee maanden later landde hij samen met 135 lotgenoten in de hoofdstad Ouagadougou, waar hem een bedrag ter waarde van 50 euro werd toegestopt om terug naar zijn geboortedorp te reizen. Het wisselgeld dat overbleef was alles waar hij thuis mee aankwam.

‘Mijn vrouw en twee kinderen zijn blij en opgelucht dat ik heelhuids ben teruggekomen. Maar ze zijn ook teleurgesteld. Ik heb niet bereikt wat ze wilden: geld verdienen in Europa’, zegt Youssof. Bijna onhoorbaar vervolgt hij: ‘Ik ben zelf ook teleurgesteld. Als ik terugkijk op mijn reis is het allemaal verloren tijd.’

Van achter zijn medicijnkraam beraadt Youssof zich nu op zijn toekomst. Moet hij het nog een keer proberen? Liever niet. Eigenlijk hoopt hij, net als veel andere jongens uit deze regio, dat IOM hem komt helpen.

De organisatie krijgt namelijk 8,3 miljoen euro uit het noodfonds voor Afrika van de Europese Unie (het *EU Emergency Trust Fund for Africa*) om hier in Boulgou, de provincie waarin Boussouma ligt, een terugkeerprogramma op te zetten. Driekwart van de terugkeerders uit Burkina Faso komt uit deze plattelandsgregio. De Europese miljoenen moeten jongemannen zoals Youssof helpen met reïntegreren in hun thuisland, bijvoorbeeld door het opzetten van een bedrijfje.

Terug naar huis

Andreas de Boer, verantwoordelijk voor de organisatie van het EU-noodfonds in Burkina Faso, zegt in Ouagadougou dat hij blij is dat er meer capaciteit komt om de terugkeerders te begeleiden. Vorig jaar bracht IOM een recordaantal jongeren uit Libië terug naar Burkina Faso: 669. De Boer verwacht een verdere stijging in 2018. Sinds de berichtgeving van nieuwzender CNN over martelingen en slavenhandel van migranten in Libië staan terugkeerprogramma's bo-

ven aan de internationale migratieagenda. Op de top van de Afrikaanse Unie en de Europese Unie in Abidjan in november vorig jaar, riepen wereldleiders om het hardst dat ze slachtoffers zo snel mogelijk uit Libische detentiecentra weg zouden halen. Daarnaast zullen ook vanuit Europese steden, zoals Amsterdam, meer terugkeervluchten vertrekken. Ook de mannen en vrouwen die het is gelukt om de Middel-

eten. En je behoefte moest je doen in kleine flesjes. Als je verkeerd mikt, werd je afgeranseld.’

Vorig jaar zomer lukte het Kader om te ontsnappen en zijn vader Nouffou te bellen. ‘Het was fantastisch om hem te horen’, zegt Nouffou, die blij is dat zijn zoon gezond is thuisgekomen. ‘Maar ik zie ook hoe moeilijk het is om jong te zijn in dit land. Je moet je voorstellen hoe erg het is voor jongeren als ze niet in staat

→ **Boulgou, de migratie-hotspot van Burkina Faso, zit vol jongemannen die het niet gelukt is Europa te bereiken. ‘Toch ziet de jeugd geen alternatief’**

landse Zee over te steken moeten van de EU terug naar huis. ‘Samen met de gemeenschap gaan wij kijken naar alternatieven om hier een leven op te bouwen, zodat migratie minder aantrekkelijk wordt’, zegt De Boer.

Maar in een arm land als Burkina Faso, dat onder aan vrijwel alle ontwikkelingslijstjes bungelt, lijken die alternatieven ver weg. De gemiddelde leeftijd van de snelgroeiende bevolking ligt nu op 17 jaar. In Europa kun je vele malen meer verdienen dan hier, daar verandert een IOM-programma niet veel aan.

Dwargarbeid

Boulgou ligt 250 kilometer ten oosten van de hoofdstad Ouagadougou. Europa is hier nooit ver weg. Op de markt vind je tussen de manden vol pinda's en rondscharrelende kippen Italiaanse voetbalshirtjes en zakken pasta. In een lokaal eethuis wordt een stuk geitenvlees met espresso geserveerd.

Goed geld verdienen, weet iedereen in Boulgou, dat doe je in Europa. Nu dat continent zijn deuren sluit voor vrijwel elke vorm van migratie, voelen jongeren zich gedwongen om hun eldorado op een andere manier te bereiken.

Zo ook Kader (25), zoon van de imam van Boussouma. Hij reisde de woestijn door op weg naar Europa, maar strandde in een detentiecentrum in Libië. Een ellendig jaar lang zat hij er vast. ‘Dat was verschrikkelijk’, zegt hij. Ze mochten alleen naar buiten om onder toezicht op een bouwplaats dwargarbeid te verrichten. ‘Ik kreeg maar één keer per dag te

zijn om een klein beetje geld aan hun ouders te geven. Ze gaan nog liever dood in de woestijn dan dat ze hun ouders vertellen niet te kunnen helpen.’

Ook Nouffou verwacht dat zijn kinderen later voor hem zullen zorgen. En hij heeft er wat voor over: als Kader zou besluiten zijn geluk wederom in het buitenland te beproeven, zou hij hem daarbij helpen. Kader sluit niet uit dat hij het nog eens zal proberen. Europa blijft lonken, thuis ziet hij geen toekomst.

Als de EU de migratie wil beperken, zal ze dus over alternatieven moet nadenken. ‘Zo ingewikkeld is dat niet’, zegt Hubert Dabiré, migratieprofessor aan de Universiteit van Ouagadougou. Hij vindt dat Europa al haar ontwikkelingsgeld zou moeten besteden aan het creëren van werkgelegenheid. Maar zelfs als er meer werk komt, zullen er altijd mensen blijven migreren, zegt hij. ‘Migratie zit in onze cultuur. Voor ons betekent het ontwikkeling.’

Volgens de Wereldbank stuurden Burkinese migranten in 2017 gezamenlijk 454 miljoen dollar terug naar huis. Naast werkgelegenheid zijn er dus ook legale migratieroutes nodig, zegt Dabiré, ‘zodat we op een menswaardige manier naar Europa kunnen komen’. Zonder die legale routes blijft de kans groot dat de jeugd de Middellandse Zee verkiest boven de uitzichtloosheid thuis. Of ze nu al eens zijn teruggekeerd of niet.